

ศรีทวารวดี SRIVARAVATI
อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครปฐม

นครปฐม ปฐมนครแห่งสุวรรณภูมิ

คำขวัญจังหวัดนครปฐม หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล ให้ไว้เมื่อครั้งรับราชการเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

ขอทำความถึงเรื่องเมื่อฉบับที่แล้ว พระระเบียงชั้นล่างรอบพระปฐมเจดีย์ เป็นอาคารที่พัก

อิฐพระระเบียงสร้าง
ตลาดหลวง ซ่อมเรือนจำ, วัด

ปฐมมณฑลแห่งเดียวที่งดงามและรักกันดี

จอมหลวงปนัดดา ดิศกุล ให้ไว้เมื่อครั้งรับราชการเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ปี ๒๕๕๒

อิฐพระระเบียงสร้าง

ตลาดหลวง ช่อมเรือนจำ, วัด

นครปฐม ปฐมนครแด

คำขวัญจังหวัดนครปฐม หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล ให้ไว้เมื่อ

ศิวราชินี SIVARAVATI
อำมาตย์โท อธิบดีกรมการศาสนา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขอให้ความถึงเรื่องเมื่อฉบับที่แล้ว พระกระเบียงชั้นล่างรอบพระปฐมเจดีย์ เป็นอาคารที่หักพังให้กับพุทธศาสนิกชนที่เดินทางมางานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งไม่สามารถเดินทางกลับได้ในวันเดียวกัน เป็นเพราะในสมัยโบราณการคมนาคมไม่สะดวกยากลำบาก ต้องเดิน

ทางด้วยเท้า ชีสัตว์ นั่งเกวียน หรือล่องเรือมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นถึงความลำบากของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจึงโปรดให้สร้างอาคารรอบองค์พระปฐมเจดีย์เพื่อให้ใช้เป็นที่พักแรมสำหรับผู้จาริกแสวงบุญ เมื่อครั้งต้นรัชกาล (พ.ศ. ๒๔๑๒)

เวลาได้ล่วงจน พ.ศ. ๒๔๕๕ เจ้าพระยาศรัวิไชยชนินทร์ เทศาภิบาลมณฑลนครชัยศรี ทำรายงานต่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่องพระกระเบียงชั้นล่างรอบพระปฐมเจดีย์ ถึงความชำรุดทรุดโทรม สมเด็จพระดำริให้รื้ออาคารพระกระเบียงชั้นล่างลงแล้วให้สร้างกำแพงแทนสิ่งที่น่าสนใจที่ผมนำมาเล่าให้ฟังคือ อิฐก่อสร้างจำนวนมหาศาลเอาไปไหน ในเวลาที่ผ่านมาผมได้ออกสำรวจเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดีในจังหวัดนครปฐม ตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ ผมได้พบหลักฐานที่น่าสนใจ ในหลายแหล่งโดยเฉพาะอิฐที่ใช้ก่อสร้างอาคารโบราณสถานหรือเจดีย์ต่าง ๆ พบว่าในแต่ละยุคสมัยนิยมใช้อิฐที่มีขนาดแตกต่างกันไป จึงใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการเปรียบเทียบอายุโบราณสถานแต่ละแหล่งในจังหวัดนครปฐม และพบอิฐที่มีตราประทับคำว่า “พระปฐม” ในหลายแห่ง

ต้องกล่าวย้อนหลังไปเมื่อครั้งรื้อพระกระเบียงชั้นล่างรอบพระปฐมเจดีย์ลงแล้วก็สร้างพระกำแพงพร้อมกันไป อิฐส่วนหนึ่งคงใช้ในการก่อสร้างพระกำแพงฯ อิฐส่วนที่เหลือนั้นไปใช้ทำอะไร ในการสำรวจผมพบอิฐขนาดกว้าง ๔ นิ้ว ยาว ๘ นิ้ว หนา ๒ นิ้ว กลางก้อนมีอักษรประทับคำว่า “พระปฐม” หรือ “พระปฐม” ผมเรียกอิฐขนาดนี้ว่า “อิฐขนาดยุโรป” เพราะเป็นอิฐที่มีขนาดใกล้เคียงกับอิฐฝรั่ง ตามประวัติการก่อสร้างของประเทศไทยเราเริ่มได้รับแนวคิดในการก่อสร้างแบบยุโรปในตอนปลายรัชกาลที่ ๔ ถึงต้นรัชกาลที่ ๕ เรื่อยมา การทำอิฐในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงนิยมใช้ขนาดเดียวกันกับอิฐของยุโรป

ในการสำรวจผมพบอิฐที่มีอักษรประทับในหลายพื้นที่ คือ ที่เรือนจำนครปฐม ตำบลพระปฐมเจดีย์ ที่วัดวิหารบนโบราณสถานวัดพระงาม (เขาวัดพระงาม), โบราณสถานพระประโทน และสิ่งก่อสร้างตลาดบน

พระกระเบียงชั้นล่างรอบพระปฐมเจดีย์ สภาพทรุดโทรมก่อน พ.ศ. ๒๔๕๕

ตลาดล่าง

อิฐที่พบที่เรือนจำนครปฐม ตำบลพระปฐมเจดีย์ ลักษณะเป็นการนำอิฐ “พระปฐม” มาซ่อมแซมกำแพงเรือนจำ ส่วนกำแพงเรือนจำใหญ่ทั้งหมดใช้อิฐที่เก็บมาจากวัดร้าง(ยุคทวารวดี)รอบพระปฐมเจดีย์เป็นอิฐขนาดใหญ่ ซึ่งกำแพงเรือนจำนครปฐมสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ ส่วนพระกระเบียงรื้อลงเมื่อ ๒๔๕๕ หลังจากก่อสร้างเรือนจำนครปฐมแล้ว จึงเป็นไปได้ว่า เมื่อซ่อมแซมเรือนจำได้นำอิฐ “พระปฐม” มาใช้

อิฐที่พบที่วัดวิหารบนโบราณสถานวัดพระงาม สามารถบอกอายุของวิหารได้ หากเราอยากรู้อายุของวิหาร ก็สามารถใช้อิฐเป็นวัตถุที่บ่งบอกได้ ประกอบกับประวัติการสร้างวัด ศิลปะการก่อสร้างวิหาร และเหตุการณ์ในอดีต เป็นตัวสนับสนุน

โบราณสถานพระประโทนเจดีย์ ได้มีการสำรวจขุดแต่งโบราณสถาน

อิฐ
ตลาด

เมื่อ พ.ศ. ๒
อิฐประทับว่า
ว่า อิฐพระ
ซึ่งเป็นชนิด
พระโตนเจดีย์
ยุครัตนโกสิน
โตนเจดีย์ได้
นั้นเกิดขึ้นหล
เมื่อซ่อม
ประทับว่า “
ตลาดล่าง”

อิฐ

อิฐประทับ

สูตรแห่งความชอบรักที่ดี

กุล ให้ไว้เมื่อครั้งรับราชการเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ปี ๒๕๕๒

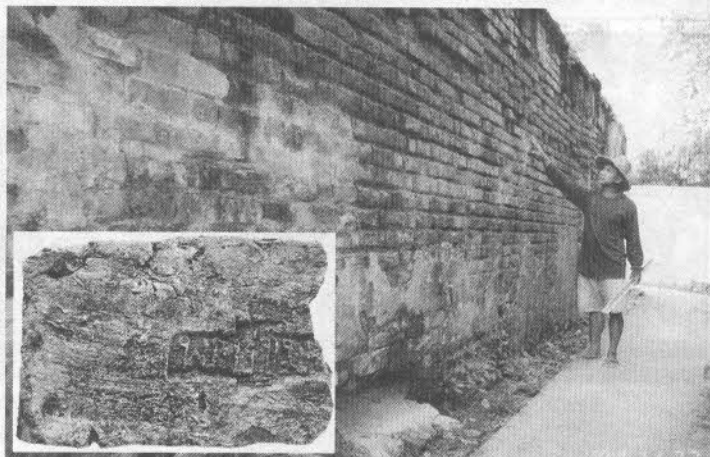
อิฐพระระเบียงสร้าง ตลาดหลวง ซ่อมเรือนจำ, วัด

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ พบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย มีสิ่งหนึ่งที่พบคืออิฐประทับว่า “พระปถม” เป็นขนาดเดียวกับที่พบในแหล่งอื่นๆ มีคำถามว่า อิฐพระปถม ทำไมจึงมาอยู่ที่วัดพระประโทน และยังพบหินบันไดซึ่งเป็นชนิดเดียวกับที่สร้างซุ้มพระระเบียงชั้นล่างรอบพระปฐมเจดีย์ พระโตนเจดีย์มีการซ่อมแซม ๓ ครั้ง ในยุคทวารวดีตอนปลาย ยุคอยุธยา ยุครัตนโกสินทร์ การที่พบอิฐพระปถม จึงตีความได้ว่า เมื่อซ่อมพระประโทนเจดีย์ได้นำอิฐและหินที่รื้อจากพระระเบียงมาซ่อมแซม และการซ่อมนั้นเกิดขึ้นหลัง พ.ศ. ๒๔๕๘ ในสมัยรัชกาลที่ ๕

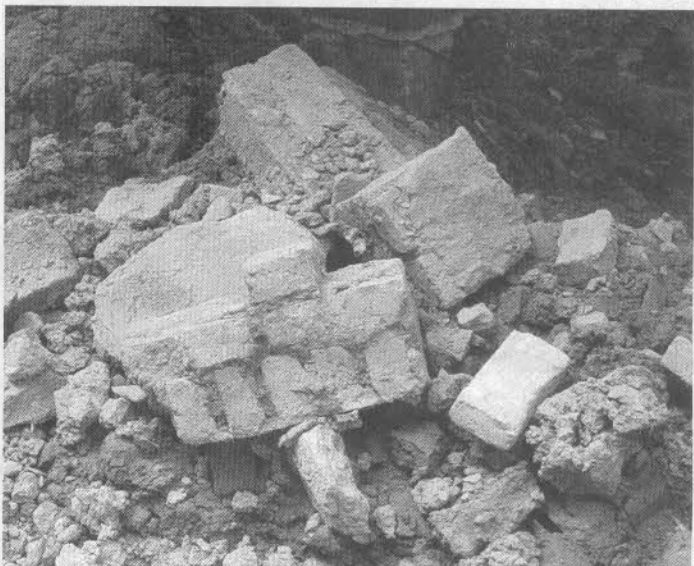
เมื่อซ่อมตลาดบนตลาดล่าง ผมได้สำรวจพบอิฐที่ใช้ก่อสร้างตลาดมีประทับว่า “พระปถม” หลักฐานตามแผนที่ระวางที่ดินเรียก “ตลาดบนตลาดล่าง” ว่า “ตลาดหลวง” ตลาดบนตลาดล่างเป็นตลาดของสำนักงาน

อิฐประทับว่า “พระปถม” พบที่เจดีย์พระประโทน เมื่อขุดค้นทางโบราณคดี พ.ศ. ๒๕๔๘

อิฐประทับ “พระปถม” ที่กำแพงเรือนจำ ตำบลพระปฐมเจดีย์

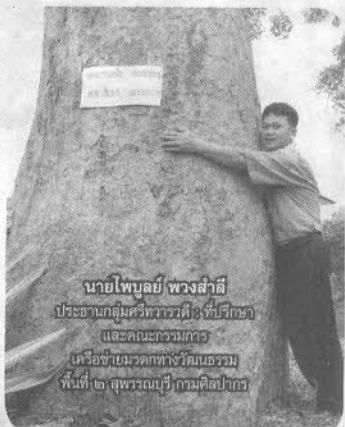

อิฐประทับ “พระปถม” ใช้สร้างตลาดหลวง (ตลาดบนตลาดล่าง)

อิฐประทับ “พระปถม” ใต้วิหารบนโบราณสถานวัดพระงาม (เขาวัดพระงาม)

ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จากหลักฐานพบว่าในการก่อสร้างตลาดได้ใช้อิฐพระระเบียงรอบพระปฐมเจดีย์มาสร้างตลาดและสร้างอาคารที่ผมเล่ามาคงทำให้ท่านได้สนุกในการพจญภัยกับผม และได้รู้เรื่องราวประวัติศาสตร์เมืองนครปฐมในแง่มุมต่างๆ และผมหวังว่าท่านจะรักเมืองนครปฐมและช่วยกันรักษาสืบต่อไป สวัสดิ์ศรี

นายไพฑูรย์ พงษ์คำลี
ประธานศูนย์ทวารวดีศึกษา
และคณะกรมการ
เครือข่ายมรดกทางวัฒนธรรม
พื้นที่ ๒ สุพรรณบุรี กรมศิลปากร